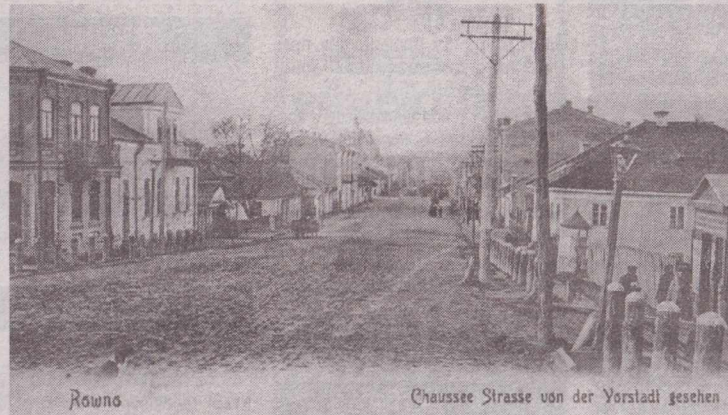

«Лампочку Ілліча» в Рівному вперше засвітив князь Любомирський

Історичне приміщення першої рівненської електростанції назавжди зникло в нетрях навколоринкового кварталу за фасадом чергового торгово-офісного центру на вулиці Замковій. Унікальну для Рівного будівлю надійно заховали від очей рівнян, спотворивши її зовнішній вигляд і знищивши бодай згадку про непересічну подію в минулому нашого міста.

Вул. Шосова, поч. ХХ ст., на вулиці ще стоять стовпи з газовими ліхтарями

Зупинилися на пропозиції братів Луковських, які мали будинки із земельними наділами на вулиці Костельній (нині вулиця Гоголя), що поряд із костелом Святого Антонія (нині органний зал філармонії). Ділянку площею півтори тисячі метрів квадратних влада придбала за 12 тисяч рублів.

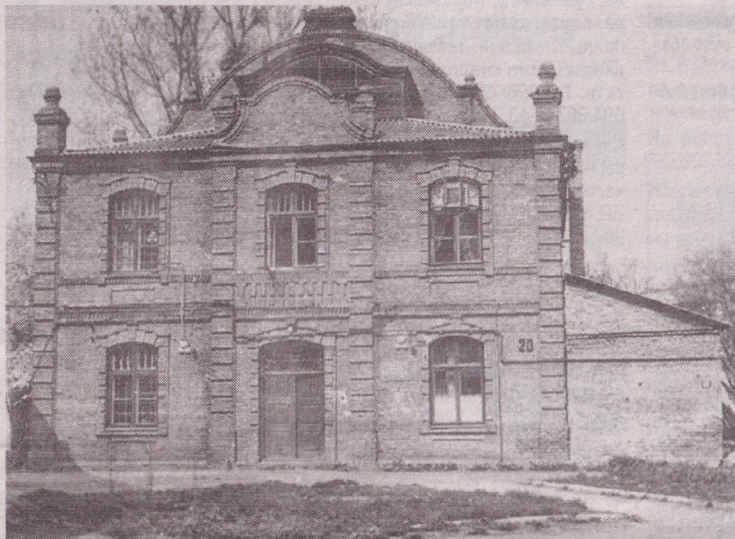
За задумом, друга міська електровня мала бути дизельною, працювати на нафті й видавати потужність 250 кіловат, що більш як удвічі перевищувало потужність князівської приватної електростанції. Нову електростанцію зводили місцеві купці й підприємці. У листопаді 1914-го вона запра-

лише наприкінці 20-х років уже польська влада, як свідчать документи магістрату, спромоглася частково відновити муніципальну електростанцію, однак її потужностей уже не вистачало для значно зрослого кількісно (75 тисяч мешканців) міста. У 1928 році магістрат ухвалив рішення побудувати нову, потужнішу електростанцію, для чого виділив зі скарбниці 765 тисяч злотих. Нова електровня з'явилася в Рівному в 1934 році на сучасній вулиці Князя Володимира. Перепобудоване її приміщення збереглося до наших днів поряд із головним офісом ПАТ «Рівнеобленерго».

Будівля ж першої муніципальної електростанції на вулиці Гоголя хоча й дожила до наших днів, але нині вона — приватна житлова власність. У перебудованій споруді нині заледве можна впізнати колишню електростанцію.

Пам'ять про першу рівненську електровню зруйнували сучасники

Незавидна доля й першої рівненської електростанції, що з'явилася в місті завдяки старанням князя Любомирського. Після руйнування в роки першої світової її так і не відновили. У 20-30-і роки минулого століття реконструйоване всередині приміщення використовували міські спортивні товариства. За радянської влади в ньому певний час розміщувалося спортивне товариство «Спартак». Згодом будівля

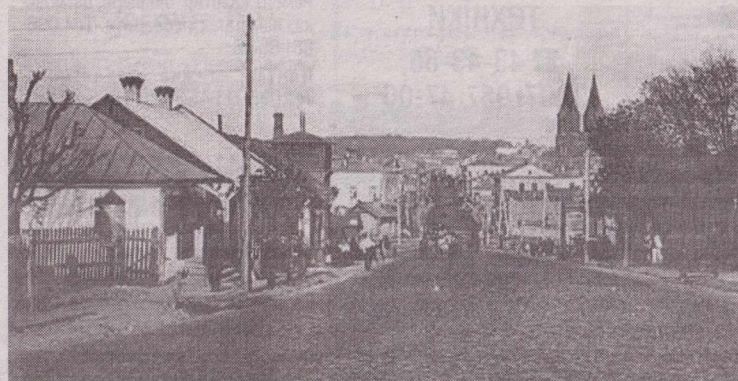

Перша міська приватна електростанція

Усе, що залишилося від історичної будівлі

Нині таким дивом техніки, як електрика, нікого не вразило. Хіба що тарифами на неї. А в давні часи, до середини XIX століття, міські вулиці Рівного освітлювали ліхтарями зі свічками всередині, які запаливав так званий будочник. Лише наприкінці XIX століття ліхтарі стали газовими. Проте через брак коштів у міській скарбниці на цьому економили. Тому віддалені від центру квартали зазвичай потопали в темряві. Натомість влада й у ті далекі часи не гребувала показухою. Відомий з історичних джерел факт: коли цар Олександр III повідомив про свій приїзд до Рівного в 1890 році на закладення каменю під будівництво Свято-Воскресенського собору, тогочасний волинський губернатор видав наказ збільшити кількість газових ліхтарів на вулицях зі 100 до 160. Однак шойно імператор поїхав з міста, як зайві ліхтарі прибрали. Лише на початку XX століття кількість ліхтарів вуличного освітлення в Рівному значно зросла.

Район Волі, стовпи з електродротоми, 1915 рік

Як писали місцеві газети, в 1910 році їх було 280. Це найбільша на той час після Луцька (400) кількість ліхтарів серед міст Волинської губернії.

Наприкінці XIX століття дедалі більше використовували електричний струм. Але в провінційному Рівному про це навіть не мріяли.

Доки дума думала, князь збудував електростанцію

Як свідчать архівні джерела, міська дума «дозріла» до запровадження електрики в 1911 році, створивши для цього спеціальну комісію. Вирішено було будувати електростанцію, яка забезпечувала б подачу струму не лише для муніципальних, а й комерційних потреб — освітлювала вулиці, приватні будинки, підприємства, військові казарми. Для будівництва електростанції дума планувала випустити облігації позики на 100 тисяч рублів. Було навіть оголошено конкурс для визначення підрядника, в якому взяли участь дев'ять компаній, проте...

Як відомо, Рівне аж до 1939 року було приватновласницьким містом, і його власникові князю Любомирському не сподобалося, що міська влада спробувала обмежити його одноосібне право отримувати доходи від комерційних угод. Адже уся земля, на якій розташовувалося Рівне, належала йому, і розпоряджатися нею без дозволу князя влада не мала права. Князь поскаржився на ущемлення його прав до губернського будівельного управління. А тим часом сам заходився будувати електростанцію. Відтак дуже швидко, вже в 1912 році, в місті з'явилася перша електростанція — приватна.

Вона працювала на вугіллі за допомогою двох газогенераторних двигунів італійського виробництва потужністю 90 кінських сил кожен. Розташовувалася вона на вулиці Замковій, 20. Потужність електровні була невеликою. Вона освітлювала насамперед напівзруйнований палац Любомирських, чотири військових казарми у військовому містечку, приватні будинки на вулицях Замковій, Директорській (нині 16 Липня), Шосейній (сучасна Соборна), в районі Торгової площі.

Недовгий вік муніципальної електровні

Залагодивши суперечку з князем Любомирським, міська дума повернулася до ідеї електрифікувати місто повністю. Цього разу вирішили спочатку придбати у власність у приватної особи земельну ділянку, що спричинило неабиякий ажіотаж серед власників міських садиб. Вони наввипередки пропонували владі купити в них землю.

Відтоді рівненські вулиці засяяли вогнями. Було електрифіковано Шосейну (Соборна), Тополеву (Чорновола), Сенаторську (Драгоманова), Директорську (16 Липня), Дубенську, Німецьку (Мазепи), Торгову (Базарна). Як свідчать архівні документи, вартість однієї кіловат-години становила 24 копійки. Багато це чи мало? Найнижчий заробіток некваліфікованих працівників тоді складав до двох рублів за один робочий день. Однак пропрацювала міська електростанція недовго.

Влітку 1915 року, в розпал першої світової війни, Рівне опинилося перед загрозою німецько-австрійської окупації. Влада вирішила вивезти на схід те обладнання двох електростанцій, яке можна було вивезти, а яке ні — знищити.

Повоєнні буремні революційні роки надовго залишили рівнян без електрики. Більшовики, прийшовши в Рівне в 1920 році, знищили електропостачання остаточно.

У цьому будинку на початку XX ст. була перша муніципальна електростанція, фото з книги О. Прищепи

переходила з рук у руки, і в 30-і роки тривалий час стояла занедбана, з вибитими шибками.

Ще кілька років тому будівлю оригінальної архітектури першої рівненської електростанції можна було бачити, прямуючи історичною вулицею Замковою. Тепер же знайти його непросто. Знакова для історії Рівного будівля за потурання місцевої влади втратила свій автентичний вигляд. Від будинку видимими залишилися дві бокові стіни. Щоправда, нині споруду як пам'ятку архітектури початку XX століття внесено до переліку об'єктів для визначення їх як нововиявлених об'єктів культурної спадщини та включення до історико-архітектурного опорного плану Рівного. Утім, виглядає це як знушання, адже історична споруда фактично перестала існувати, поглинута новобудовою.

Світлана КАЛЬКО,
<http://retrovivne.com.ua>

Фотографії з фондів Рівненського краєзнавчого музею та Державного архіву Рівненської області